

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شیوه‌های برابر سازی فرصت‌ها نژاد و عدالت مشارکتی

تألیف

پال گامبرگ

۲۰۰۷

ترجمه

دکتر علی شکوری

دانشیار دانشگاه تهران

توجه!

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، باز نویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

انتشارات دانشگاه تهران

شماره ۳۲۹۸

شماره مسلسل ۷۲۳۴

Gomberg, Paul

گومبرگ، پال
شیوه‌های برابری فرصت‌ها؛ نژاد و عدالت مشارکتی / پال گامبرگ : ترجمه علی شکوری. تهران: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۱.
د، ۲۱۰ ص. (انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره ۳۲۹۸).

ISBN 978-964-03-6328-7

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.
عنوان اصلی: **How to Make Opportunity Equal : Race and Contributive Justice, C. 2007.**

عدالت اجتماعی. عدالت (فلسفه). اخلاق اجتماعی. علوم سیاسی - فلسفه. تبعیض نژادی. شکوری، علی، ۱۳۴۱ - مترجم. دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات.

۱۳۹۱

۷۲/۲

HM ۶۷۱ / ۹ ش ۹

۲۲۷۹۷۸۰

شماره کتابشناسی ملی

عنوان: شیوه‌های برابری فرصت‌ها؛ نژاد و عدالت مشارکتی

تالیف: پال گامبرگ

ترجمه: دکتر علی شکوری

ویراستار: علیرضا استواری

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

ISBN-978-964-03-6328-7

9 789640 363287

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجم است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۶۵۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - سایت: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۰۱۲۰۷۸

فهرست

مقدمه مترجم	ث
پیشگفتار	خ
فصل اول: کدام مهم است؟ نژاد، فرصت‌های برابر، و تقسیم کار	۱
فصل دوم: علیه برابرسازی شرایط	۲۱
فصل سوم: علیه تجدید فرصت‌ها	۳۱
فصل چهارم: مساوات‌گرایی فرصت‌ها و مساوات‌گرایی‌های دیگر	۴۹
فصل پنجم: آیا هر کسی می‌تواند اوج و احترام برخوردار باشد؟	۶۱
فصل ششم: فرصت‌ها برای چه؟ دفاع از منظومه	۷۳
فصل هفتم: تسهیم کار	۸۳
فصل هشتم: دگرگون‌سازی مناسبات	۹۹
فصل نهم: آیا نابرابری ضروری است؟	۱۱۵
فصل دهم: آیا برخی باهوش‌تر از دیگران زاده می‌شوند؟	۱۲۵
فصل یازدهم: نژاد و فلسفه سیاسی	۱۳۹
فصل دوازدهم: عدالت و بازارها	۱۵۱
فصل سیزدهم: عدالت مشارکتی	۱۶۳
واژه‌نامه	۱۹۶
منابع	۱۹۷
نمایه	۲۰۵

مقدمه مترجم

پال گامبرگ استاد دانشگاه ایالتی شیکاگو است. او آثار و نوشته‌های متعددی در زمینه فلسفه سیاسی، تاریخ فلسفه و نژاد دارد. کتاب *شیوه‌های برابری‌سازی فرصت‌ها: نژاد و عدالت مشارکتی* وی از جدیدترین آثار اوست که انتشارات بلک‌ول در سال ۲۰۰۷ میلادی منتشر کرد. کتاب دارای امتیازات و ویژگی‌های فراوانی نسبت به کتاب‌های مشابه در زمینه نابرابری و عدالت است که در مترجم انگیزه کافی را برای ترجمه آن ایجاد کرد. همان‌گونه که خوانندگان محترم ملاحظه خواهند کرد، این کتاب در میان کتاب‌هایی که در این زمینه به فارسی ترجمه یا تالیف شده در نوع خود بدیع است و جای چنین کتابی تا حد زیادی در میان ادبیات مربوط خالی بوده و به نظر می‌رسد ترجمه این اثر بتواند به ترویج این حوزه علمی کمک کند.

شیوه‌های برابری‌سازی فرصت‌ها: نژاد و عدالت مشارکتی کتابی است که یکی از مباحث مهم و اساسی معاصر را در باب فلسفه سیاسی و اجتماعی مطرح می‌کند. کتاب به شیوه‌ای روان نوشته شده و در خیلی جاها نویسنده سعی کرده مباحث ماهیتاً غامض را در قالب مثال‌های ساده تشریح کرده و با آوردن شواهد و نمونه‌های تجربی و عینی، فهم آنها را برای دانشجویان و حتی خوانندگان مبتدی، آسان‌تر کند. با این حال برخی فصول به دقت و زمینه‌های آشنایی با مفاهیم و مباحث ادبیات مربوط نیاز دارد، همان‌گونه که نویسنده اشاره می‌کند، طبیعت مباحث این چنین اقتضا می‌کند.

گامبرگ در این کتاب پارادیم جدیدی را در باب نابرابری و عدالت و مهم‌ترین مفاهیم مرتبط معرفی کرده، که چالشی مهم برای سیاستمداران و سیاست محسوب می‌شود تا نسبت به تعهداتشان در زمینه شکوفایی و تحقق توانایی‌های مردم بیشتر تأمل کنند. در عین حال وی سعی کرده با خوش‌بینی زیاد و با تأملی فیلسوفانه و جامعه‌شناختی، نظریه‌ای جدید و رادیکالی در خصوص عدالت مساوات‌گرایانه عرضه کند. جامعیت طرح دیدگاه‌ها و مسائل و مباحث سبب شده که گروه وسیعی از دانش‌پژوهان و دانشجویان رشته‌های مختلف دانشگاهی از جمله علوم اجتماعی، علوم سیاسی، فلسفه و اقتصاد بتوانند از کتاب استفاده کنند.

انگیزه مؤلف در نوشتن این کتاب به گونه‌ای که خود یادآور شده است، از تعدد وی برای فرصت‌های برابر برمی‌خیزد که حاصل ۲۰ سال تدریس و مباحثه در محافل علمی و دانشگاهی بوده است. گامبرگ برای تحلیل نابرابری‌های حاکم و به‌منظور مدون کردن نظریه جدیدش در مورد عدالت، از نگرش تاریخی و همدلانه برای درک و شناخت نهادهای کنونی بهره می‌گیرد. طرح مسائل و مباحث فلسفه سیاسی و اجتماعی در پرتو مطالعات تاریخی، به‌ویژه با تأکید بر جامعه آمریکا، و با دیدی انتقادی، استحکام بیشتری به مباحث کتاب بخشیده است. طرح مباحث در چارچوب واقعیت‌های تاریخی، کتاب را از حالت اتوپیا، انتزاعی و فلسفی محض در آورده و آن را برای خوانندگان جذاب‌تر و درک‌شدنی‌تر کرده است.

به دلایل مذکور، نقطه عزیمت گامبرگ در مباحث کتاب، برابری فرصت‌هاست. بخش اعظمی از فیلسوفان مساوات‌گرایی لیبرالی، موضوع برابری فرصت‌ها را صرفاً به‌عنوان حقوق دسترسی یکسان به موقعیت‌های ممتاز در جامعه و فرصت‌های منصفانه نیل به آنها تعبیر می‌کنند. گامبرگ در این زمینه تلاش کرده از موقعیت رادیکالی

دفاع کند. او ضمن انتقاد از متقدمین مبنی بر این که این نوع فرصت‌های رقابتی برابر غیرممکن است، بر این باور تأکید می‌ورزد که برابری حقیقی فرصت‌ها موقعی میسر است که همه نوع کار از جمله کار عادی^۱ و کار پیچیده، متعالی و چالش‌برانگیز^۲ تسهیم شود و همه بتوانند در آن مشارکت کنند. به همین دلیل او استدلال می‌کند که اگر انواع مطلوب، جالب و جذاب کار بیش از اینکه بین همه تسهیم شوند، در مشاغل ویژه‌ای تمرکز یابند، امکان برابری کامل فرصت‌ها منتفی خواهد بود و اگر هم وجود داشته باشد، صرفاً برابری رقابتی فرصت‌هاست که خود نقضی غرض خواهد بود.

یکی از مزیت‌های مهم بحث گامبرگ ریشه‌یابی نابرابری‌هاست. وی ضمن تأکید بر شرایط تاریخی حاکم، به ویژه با اشاره به تاریخ نژاد و نژادپرستی در ایالات متحده، به تقسیم کار خاص و محدودیت‌های متعاقب آن در فرصت‌های در دسترس تأکید می‌ورزد که انواع محرومیت‌ها، اهانت‌ها و حقارت‌های اجتماعی را سبب شده است. به همین سبب او از فرصت‌های برابر برای رسیدن به منظومه‌ای از خیرها یا کالاهای نامحدود دفاع می‌کند که شامل خیر توسعه و اعمال توانایی‌های پیچیده و پیشرفته است. شاید سعی گامبرگ در پاسخ در باره نحوه ایجاد فرصت‌های نامحدود و نظریه‌پردازی او در این زمینه است که کار وی را از نوشته‌های دیگر متفکران متمایز می‌سازد.

توصیف جامعه برابرتر به جامعه‌ای که در آن کار عادی، روزمره یا عادی شده و کار پیچیده یا چالش‌برانگیز تسهیم شود و به عبارتی همه امکان داشته باشند در آن کارها سهیم شوند، پاسخ وی به سؤال فوق و در عین حال مهم‌ترین مشخصه نظریه گامبرگ را تشکیل می‌دهد که خصلت واقع‌گرایی همراه با آرمان‌گرایی او را در تحلیل واقعیت‌ها و معرفی راه‌حل‌ها آشکار می‌سازد. این دیدگاه تا حد زیادی با دیدگاه نظریه‌پردازان و مصلحان بزرگی چون مارکس و انگلس همخوانی پیدا می‌کند و به نظر می‌رسد ویژگی مشترک فیلسوفان و نظریه‌پردازان اجتماعی را تشکیل می‌دهد که سعی کردند با تحلیل تاریخی واقعیت‌های مربوط به موضوعاتی چون نابرابری و استثمار و مظاهر آن، امکان دگرگونی و دگرگون‌سازی مناسبات موجود را طرح کنند. ایده جامعه برابر گامبرگ و طرح پیشنهادی وی با ایده معروفی که مارکس و انگلس در *ایدئولوژی آلمانی* مطرح کردند، مشابهت زیادی پیدا می‌کند که «در جامعه کمونیستی، که هیچ‌کس یک قلمرو خاص فعالیت را بر عهده ندارد بلکه هر کسی می‌تواند در هر رشته‌ای که می‌خواهد فعالیت کند، جامعه تولید عمومی را تنظیم می‌کند و ... آن را، فقط به گونه‌ای که در ذهنم است، برایم به‌واسطه انجام کاری در حال حاضر و کاری دیگری در فردا، شکار در صبح، صید در عصر، پرورش احشام در عصر، انتقاد بعد از شام میسر می‌کند، بدون اینکه حتی شکارچی، صیاد، چوپان یا نقاد شوم» (۱۸۴۵: ص ۲۲).

تمرکز بر نژاد و ساختار اجتماعی از نکات مهمی است که کتاب آنها را به وجهی جامع و با نگرشی تاریخی توصیف و تحلیل کرده که زندگی نابرابر را ایجاد، تقویت و بازتولید می‌کند. کتاب به شیوه روان و مستدل نشان می‌دهد که چگونه جوامع انسانی به طریقی سازمان می‌یابند که اعضایشان را برای زندگی اجتماعی با کار عادی و محقرانه تربیت می‌کنند؛ چگونه نهادهای آموزشی افراد را به گونه تربیت می‌کنند که متناسب با موقعیت‌های کار عادی باشند بدون اینکه بخواهند توانایی‌های واقعی و متعالی آنان را محقق سازند؛ و اینکه چگونه نظریه‌های

1. Routine labor

2. Complex labor

مختلف سعی می‌کنند ساختار موجود را عقلانی جلوه دهند. وی با تاکید بر این نهادها و نظریه‌هایی که بیش از همه نقش ایدئولوژی را در تحکیم مناسبات نابرابر ایفا می‌کنند، نشان می‌دهد که چگونه اینها بر تداوم تقسیم بین کار عادی و کار پیچیده و پیشرفته صحنه می‌گذارند.

به نظر می‌رسد آنچه این کتاب را در کنار ویژگی‌های یاد شده، بیشتر متمایز می‌کند، طرح نظریه عدالت مشارکتی یا مبتنی بر خدمت^۱ در مقابل عدالت توزیعی^۲ است. در حالی که متفکران صاحب‌نامی چون رالز، سن، نوزیک و والزر عدالت را عمدتاً در نحوه توزیع یا کسب منصفانه کالاهای مختلف ملاحظه کردند که اغلب مشروط به فعالیت و سایر مؤلفه‌های شایستگی است. گامبرگ استدلال می‌کند که عدالت توزیعی باید فرصت‌ها و تکالیف و الزامات مشارکتی و هم‌نواپی را در اعمال کار پیچیده و پیشرفته گسترش دهد. براساس نظریه عدالت مشارکتی، هر شخصی به جامعه، نه تنها به دلیل دستاورد مادی بلکه به دلیل حس تعلقی و تعهد به جمع که برای ایجاد روابط عادلانه با دیگران لازم است، خدمت می‌کند. از این‌رو، ایده‌ای که معتقد است هرکسی حق دارد از فرصت‌های لازم برای اعمال کار پیچیده و در خدمت جامعه در آوردن آن برخوردار باشد، جنبه مشارکتی دیدگاه است. به لحاظ نظری، این ایده تبیین‌کننده جنبه مهم بی‌عدالتی‌هایی است که کمتر در تفکرات دیگر فلسفه‌های سیاسی و اجتماعی به آن توجه شده است. گامبرگ بر اساس این ایده، نشان می‌دهد که چگونه افراد بیکار و غیرماهر صرفاً به دلیل نبود فرصت‌ها برای توسعه قابلیت‌های اساسی یا نبود فرصت‌های اعمال کار متعالی و پیچیده‌شان در جهت منافع جامعه از بی‌عدالتی رنج می‌برند.

کتاب گامبرگ علاوه بر آنچه گفته شد دارای ویژگی‌ها و امتیازات دیگری است که خواننده علاقمند با مطالعه آن به اهمیت‌شان پی خواهد برد، به ویژه آنجا که مناسبات نامرئی ظالمانه حاکم بر مناسبات اجتماعی را به زبانی ساده و موشکافانه، ولی مستدل و در عین حال با حرارت تام ترسیم می‌کند، نشان می‌دهد که نویسنده‌ای دردمند و متعهد است.

با توجه به مفاهیم و مباحث مطرح شده در بخش‌های مختلف، دانشجویان علوم اجتماعی و فلسفه سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و دیگر علاقه‌مندان به مباحث عدالت و برابری می‌توانند از این کتاب بهره ببرند.

شایان ذکر است که بیشتر مفاهیمی که در کتاب آمده به لحاظ ماهیت مباحث، معادل‌های عامی در فارسی وجود ندارند و اکثر مفاهیم کتاب را در فارسی با معانی و معادل‌های مختلف و در عین حال مترادف می‌توان درک کرد. به همین سبب سعی مترجم قبل از هر چیز، ترجمه دقیق متن مطوف بوده و در عین حال برای روان‌تر شدن ترجمه سعی کرده تا حد امکان از معادل‌های متداول‌تر یا راسخ‌تر به تناسب متن در ترجمه استفاده کند. با این حال برای فهم بهتر واژه‌نامه‌ای به انتهای کتاب افزوده شده که به ویژه برای دانشجویان آموزنده است و در صورت لزوم خواننده می‌تواند از معادل‌های فارسی اصطلاحات آگاه شود. در پایان مایه امتنان خواهد بود چنانچه صاحب‌نظران و پژوهشگران و علاقه‌مندان، مترجم را از پیشنهادها و نظرات اصلاحی و انتقادی خود مطلع سازند.

در پایان لازم می‌دانم از آقایان دکتر حمید عبدالهیان، دکتر علی‌اصغر سعیدی، دکتر پویا علاءالدینی و دکتر حسین راغفر برای راهنمایی‌ها و توصیه‌های ارزنده‌شان در مورد برخی مفاهیم و بخش‌های از ترجمه مقدماتی صمیمانه تشکر کنم.

1. Contributive justice

2. Distributive justice

پیشگفتار

اکنون کتاب را باز کرده‌اید و به مقدمه نگاه می‌کنید. آیا این کتاب برایتان مفهوم است؟ من چنین باوری دارم. اگر استاد یا دانشجوی مقاطع بالاتر فلسفه هستید، این کتاب روش جدیدی از فهم عدالت و نژادپرستی را به شما نشان می‌دهد. اگر دانشجوی مبتدی هستید، این کتاب مسائلی را نشان می‌دهد که ممکن است درباره‌اش تامل کرده باشید که برخی افراد به نظر می‌رسد از بخت موفقیت بیشتری نسبت به دیگران برخوردارند - و در مورد دلایلی که تفسیر پرداخته باشید، و راه حلی را در مورد آنها بیان می‌دارد. اگر دانشجو یا خواننده عادی هستید که در فلسفه تعلیم ندیده‌اید، آن باز هم برایتان مفید خواهد بود. سعی کرده‌ام به گونه‌ای بنویسم که همگان بتوانند بخوانند و بحث را در بیاورند.

در مواقعی بحث ممکن است مشکل باشد. به هر حال، این کتابی فلسفی است. اما حکایات و مثال‌هایی آورده‌ام تا روشن‌تر بیان شود. شاید بخواهید فقط بخش‌های مورد علاقه‌تان را بخوانید. در این صورت نیز راضی خواهم بود. بحث ماهیتاً از نظر سیاسی و اجتماعی رادیکال است؛ بر این باورم که مسائل نژادپرستی و فرصت‌های نابرابر را نمی‌توان در جامعه سوسیالیستی حل و فصل کرد. توصیه عملی اصلی ساده است: اگر قرار باشد هر کسی فرصتی برای تحقق تمام توانایی‌هایش داشته باشد، باید در کار مشارکت کنیم. از جمله در کار ملال‌آور، که خیلی از ما می‌خواهیم از آن اجتناب کنیم. بدعت فیلسوفانه اصلی نیز ساده است: فیلسوفان فکر کرده‌اند که عدالت در مورد چیزی است که مردم دارند؛ من گمان می‌کنم عدالت در مورد چیزی است که مردم قادرند انجام دهند، به‌ویژه نحوه‌ای که قادرند توانایی‌هایشان را تحقق بخشند. آنها را به‌جامعه برگردانند، و برای مساعدت‌هایشان مورد تقدیر قرار گیرند.

برخی فصول مشکل‌تر از فصول دیگرند. بر این باورم که فصول چهارم، یازدهم، دوازدهم و سیزدهم سخت‌ترند، زیرا در باره جزئیات عقاید فیلسوفان دیگر بحث می‌شود. گاهی ممکن است نوشته‌هایم مفهوم نباشد. در چنین حالتی، حداقل سه دلیل وجود خواهد داشت: ۱- ممکن است مطالب مطرح شده هیچ مفهومی را ادا نکنند. اگر درمورد آنها بهتر، بیشتر و به طور واضح‌تری اندیشیده بودم، هرگز آنها را نمی‌نوشتیم؛ ۲- آن مطالب ممکن است مفهوم باشند، ولی آنها را آن گونه که باید، کامل و واضح توضیح نداده‌ایم؛ ۳- مباحث کتاب ممکن است صرفاً عقاید یا استدلال‌ات پیچیده‌ای را بیان کند. در هر حال، اگر موردی برایتان مفهوم نبود، از آن بگذرید. قاعدتاً مطالب زیاد دیگری در کتاب هست که برایتان مفید خواهد بود. در صورت تمایل، می‌توانید بعداً قضاوت کنید که آیا در واقع آنها برایتان مفهوم است و آیا سخنم درست است یا نه.

سعی کرده‌ام تا حد امکان روان بنویسم. ولی برخی مطالبی را که نوشته‌ام غلط یا مغشوشند. اگر می‌دانستم که کدام مطالب چنین هستند، آنها را نمی‌نوشتیم، ولی کاملاً مطمئنم که طی یک یا دو سال به این نتیجه خواهیم رسید که ای کاش کتابی متفاوت نوشته بودم. در کتاب باورهایی برایتان عرضه می‌دارم تا مرا در تفحص همراهی کنید: به من کمک کنید تا معلوم شود کجا درست می‌گویم و کجا اشتباه می‌کنم، تا در کار بعدی، بهتر عمل کنم. می‌توانید با ایمیل gomborgopp@earthlink.net تماس بگیرید.

به‌منظور مفهوم بودن کتاب برای مدرسان و دانشجویان فلسفه و بسیاری دیگر که ممکن است این مسائل را بیشتر کاوش کنند، ضمیمه‌ای علمی تدارک دیده شده که برای آشنایی، یک نمونه از آن را توضیح خواهم داد. نام یک نویسندگان کتاب‌ها یا مقالات و تاریخ انتشار آنها، به‌صورت خلاصه آورده شده است، مانند رالز ۱۹۹۹. در پایان، فهرستی از ارجاعات وجود دارد که در آنجا تمام مولفانی را که به‌طور الفبایی با تاریخ اثرشان و با جزییات فهرست می‌شوند، ذکر می‌کنم. (ارجاعاتی را که به‌طور الکترونیکی در اینترنت در دسترسند با یک ستاره مشخص می‌کنم). در صورت نقل و قول یا ارجاع به بخش‌های خاص منبع را با شماره صفحه ذکر خواهم کرد؛ برای مثال، رالز، ۱۹۹۹: ۴۶۲. اگر کتاب یا مقاله‌ای که به آن ارجاع می‌دهم واضح باشد، فقط در داخل پارانتر شماره صفحه را ذکر خواهم کرد. اگر به این ارجاعات علاقه ندارید، فراموششان کنید. امیدوارم از کتاب بهره ببرید، آن را مفید بیابید و بتوانید به حل مسائل نژادپرستی و فرصت‌های نابرابر کمک کنید.